

УДК 316.323.72(510)“1956/1957“
327(1-664:510)“1956/1957“

MAO CEDUNG, INTELEKTUALCI I POTRESI U KOMUNISTIČKOM SVETU 1956–1957.

Mr Jovan ČAVOŠKI
Institut za noviju istoriju Srbije

APSTRAKT: Ovaj rad se bavi odnosom između spoljašnjih faktora, formiranih pod uticajem previranja unutar socijalističkog bloka tokom 1956. godine – destalinizacija i nemiri u Poljskoj i Mađarskoj – i dešavanja unutar same NR Kine, pre svega posmatrano u svetlu promena politike prema intelektualcima. Rad se zasniva na prvorazrednoj kineskoj literaturi i izvorima, uzimajući u obzir i rezultate istraživanja zapadnih istoričara. Isto tako, citiraju se i odgovarajući dokumenti iz domaćih arhiva.

Ključne reči: Mao Cedung, intelektualci, NR Kina, destalinizacija, Istočna Evropa, SSSR

Uvod

U istoriji Narodne Republike Kine godina 1956. predstavlja ključni tranzicioni period između ranih godina njenog postojanja i potonjih složenih i surovih vremena „Velikog skoka napred“ (1958–1961) i kasnije „Velike kulturne revolucije“ (1966–1976). Tokom te godine mnogi procesi koji su otpočeli osnivanjem Narodne Republike oktobra 1949. ali često odgađani zbog kineskog učešća u Korejskom ratu, bili su okončani dok su novi trendovi u društvenom i ekonomskom razvoju mlade socijalističke republike tek bili otpočeli. U ovom periodu možemo posvedočiti o pokušajima da se ubrza sveopšti ekonomski razvoj kineske države, koji je bio praćen neočekivanim otopljanjem odnosa između Partije i intelektualaca, a dogodile su se i korenite promene unutar same KP Kine, koje su blisko pratile radikalni ideološki zaokret novog sovjetskog rukovodstva.

Skrivena borba unutar „hodnika moći“, a naročito nadmetanje između Mao Cedunga¹ i tzv. partijskih birokrata, oslikavali su kontradikcije koje su postojale ne samo unutar vladajuće partije već, pre svega, unutar mladog socijalističkog društva u celini. Iako ova borba nije bila očigledna savremeniciima i spoljnim posmatračima, njene neposredne posledice po ekonomski i društveni razvoj NR Kine bile su više nego opipljive. Dve velike kampanje ovog perioda – „stotinu cvetova“ i „protiv desničara“ predstavljale su ne samo reakciju centralnog rukovodstva na unutrašnja kretanja u samoj Kini već su često bile deo uslovnog refleksa na previranja koja su se događala unutar celokupnog socijalističkog sveta. Proces destalinizacije i burni događaji u Poljskoj i Mađarskoj u jesen 1956. godine imali su ogroman uticaj na formulisanje Maove politike unutar i van granica same Kine. Jedan od glavnih dobitnika, ali i gubitnika ovog čitavog procesa bili su i kineski intelektualci.

¹ Mao Cedung [Mao Zedong] (1893–1976), revolucionar, lider Komunističke partije Kine, ratni vođa i vrhovni komandant Narodnooslobodilačke armije Kine, osnivač i prvi predsednik Narodne Republike Kine. Rođen u provinciji Hunan, jedan od osnivača KPK jula 1921. godine, učesnik svih revolucionarnih događaja 20-ih godina kada je pokušano oslobodjenje i ujedinjenje Kine od kolonijalnih sila i različitih „gospodara rata“. Posle 1927. i napada Čang Kaj Šekove Nacionalističke partije (Guomindang – GMD) na KPK, vodi revolucionarni pokret na jugu Kine. Pod pritiskom napada nacionalista oktobra 1934. sa svojim sledbenicima napušta uporišta na jugu i kreće ka severnim oblastima Kine – čuveni „Dugi marš“. Na konferenciji u Cunjiu januara 1935. i formalno je preuzeo rukovodstvo u partiji. Po dolasku u Jen’an, provincija Šaansi, stvara novu revolucionarnu bazu u kojoj će KPK provesti ceo rat protiv Japana (1937–1945). Po uspešnom okončanju poslednje faze građanskog rata (1946–1949), 1. oktobra 1949. osnovana je Narodna Republika Kina, a Mao Cedung je postao njen prvi predsednik. Na tom mestu ostao je do 1959. od kada je samo partijski lider a mesto predsednika ustupa Liu Šaočiju. U Maovo vreme Kina postaje značajna svetska sila, vodi aktivnu spoljnu politiku, direktno ili indirektno učestvuje u nekim od najznačajnijih hladnoratovskih sukoba (Korejski rat, Vijetnamski rat, sukob sa Indijom i SSSR-om, dvodecenijska konfrontacija sa SAD-om itd.), ali na unutrašnjem planu doživljava značajne lomove. Na tom planu prednjače ekonomski neuspesi „Velikog skoka napred“ i politički haos „Velike kulturne revolucije“. O ovim događajima istoričari se i dan danas spore, kako u samoj Kini, tako i van nje. Mao je umro 9. septembra 1976. godine. *Zhongguo gongchandang lishi dacidian – zonglun, renwu* [Enciklopedijski rečnik KPK – teorijska razmatranja, ličnosti] (Beijing: Zhonggong zhongyang dangxiao chubanshe, 2001), str. 133–134.

Liu Šaoči [Liu Shaoqi] (1898–1969), revolucionar, drugi u hijerarhiji kineskih rukovodilaca posle Mao Cedunga. Rođen u provinciji Hunan, kao mlad se kratko školovao u Sovjetskom Savezu. Od 1921. član KPK. Obavlja niz partijskih dužnosti po provincijama. Učesnik Dugog marša, a na konferenciji u Cunjiu odlučno podržao liniju Mao Cedunga. Od 1936. na čelu je Severoistočnog biroa KPK, a tokom rata protiv Japana deluje u neprijateljskoj pozadini. U tom periodu napisao je nekoliko značajnijih teorijskih radova. Odigrao jednu od ključnih političkih uloga u konačnoj pobedi nad nacionalistima, ali i u uspostavljanju strateškog saveza sa Moskvom (tajna poseta SSSR-u jul–avgust 1949). Posle osnivanja NR Kine postao je potpredsednik Centralne narodne vlade, a posle usvajanja prvog ustava 1954. postaje predsedavajući stalnog komiteta Svekineskog narodnog kongresa. Od 1959. obavlja dužnost predsednika NR Kine. Po mnogim pitanjima unutrašnje politike, Liu Šaoči je bio antipod Mao Cedungu. Često su se njihove političke koncepcije razlikovale, naročito u odnosu na probleme unutrašnjeg razvoja zemlje. Liu Šaoči je bio jedna od prvih žrtava Kulturne revolucije, a 1969. umro je u zatvoru. Zvanični uzrok smrti bila je upala pluća. *Zhongguo gongchandang lishi dacidian – zonglun, renwu*, str. 187–88.

To potvrđuje i veza koja je postojala između opštih potresa unutar sovjetskog bloka i njihovog neposrednog efekta na unutrašnju politiku KPK, naročito u njenom odnosu prema intelektualcima. Tokom 1956. i početkom 1957. godine, unutrašnji i spoljašnji faktori bili su toliko isprepletani pa se unutrašnja kretanja u Kini ne mogu i ne smeju posmatrati van njihovog međunarodnog konteksta. Kina, kao drugi po značaju član socijalističkog bloka, imala je svog velikog udela u formulisanju opštih prilika unutar samog lagera, dok su poznati događaji u Istočnoj Evropi odigrali svoju istaknutu ulogu u oblikovanju unutrašnjopolitičkih prilika u samoj Kini. Oceniti uticaj spoljnopolitičkog faktora u političkom odlučivanju kineskog rukovodstva, naročito Mao Cedunga lično, u odnosu na različite grupe kineskog društva i predstavlja predmet naše elaboracije. Ovaj članak se zasniva na novijoj kineskoj literaturi i izvorima, dok se, u dobroj meri, uzimaju u obzir i rezultati istraživanja zapadnih kolega. Osim toga, neka od deklasifikovanih jugoslovenskih dokumenata o ovoj problematici biće takođe citirana.

Ekonomski razvoj – pronaći novu ulogu za intelektualce

Kraj 1955. i početak 1956. nudio je nove perspektive za kineske intelektualce, kakve oni nisu videli još od 1949. godine. Novi kurs brze društvene i ekonomske transformacije koji je zauzelo partijsko rukovodstvo, predstavljao je značajnu priliku za intelektualce da prevaziđu dodeljen im status parije u politici KPK i iznova pronađu sopstveno mesto u procesu sveobuhvatne rekonstrukciju kineskog društva. Ipak, ovakvo iskustvo kineskih intelektualaca nije se nimalo razlikovalo od iskustva njihovih kolega u drugim socijalističkim zemljama, pošto je sama suština ideologije marksizma-lenjinizma postavljala mnoga klasna ograničenja pred samostalnu društvenu delatnost inteligencije.

Još od osnivanja NR Kine, uloga i status intelektualaca u društvu nisu bili jasno definisani, često slikani u ideološkim tonovima kao pitanje odnosa između radničke i buržoaske klase, stavljajući time problem intelektualaca u samo središte krucijalnih pitanja koja su bila deo jednog socijalističkog društva.² Sušti-

---

² Još tokom rata protiv Japana i tokom samog građanskog rata, Mao Cedung je često isticao važnost uloge intelektualaca u kineskoj demokratskoj revoluciji, naročito stavljajući naglasak na činjenicu da konačna pobjeda ne bi bila moguća bez suštinskog doprinosa kineske inteligencije. On je pozivao na sve češće uključivanje intelektualaca u redove Partije, Narodnooslobodilačke armije i budućih vladinih institucija. Yang Fengcheng, „1949–1956 nian dang de zhishifenzi zhengce yanjiu“ [Istraživanje politike KPK prema intelektualcima 1949–1956], *Zhongguo renmin daxue xuebao*, br. 1 (1999), str. 74. Međutim, iako se izvestan broj intelektualaca zaista pridružio partiji, mnogi od njih su oklevali da se aktivnije bave politikom, poučeni negativnim iskustvom iz dve kampanje „ispravljanja“ (partijske čistke), u Jenanu (1942–1945. g.) i Harbinu (1948. g.). Više o ranoj politici prema intelektualcima u: *Jianqiao Zhonghua renmin gongheguo shi: geming de Zhongguo de xingqi 1949–1965 nian* [Kembridžka istorija NR Kine: Uspon revolucionarne Kine 1949–1965] (Zhongguo shehui chubanshe, 1998), str. 231–246.

na problema u odnosu između KPK i inteligencije nije ležala samo u različitom ideološkom pogledu na svet već, pre svega, u nedostatku elementarnog kontakta između njih, još od vremena kada su komunisti bili suštinski izbačeni iz većine urbanih centara tokom i posle 1927. godine. Dok je Partija izvodila revoluciju u seoskom okruženju, dotle su intelektualci živeli po gradovima. Njihovo prihvatanje pobede KPK u građanskom ratu bilo je više izraz moralnog prezira prema korumpiranom režimu Guomindanga (GMD) nego što je to bilo deo iskrene opredeljenosti većine intelektualaca za ideološki sistem koji je ubrzo postao vladajući.³ Uopšteno govoreći, u periodu 1949–1955. politiku Partije prema intelektualcima možemo svesti na tri dominantna termina „ujediniti (tuanjie), edukovati (jiaoyu), reformisati (gaizao)“. Ovaj slogan je oslikavao čisto ideološki pristup u bavljenju pitanjem intelektualaca, koji su uglavnom smatrani pripadnicima buržoazije, ili da pojednostavimo, intelektualci su bili predmet intenzivnog partijskog rada, a ne aktivna komponenta izgradnje socijalističkog društva, pošto je njihova klasna pripadnost bila u suprotnosti sa samom suštinom ideologije „diktature proletarijata“.⁴

Međutim, posle izgradnje čvrstih temelja novog političkog sistema, pitanje društvene i političke modernizacije stajalo je u vrhu nove političke agende KPK. Dok u izgradnji državnih i partijskih institucija nije bila neophodna pomoć inteligencije, pošto je to bio primarni zadatak partijskih kadrova, dotle je cilj ekonomske transformacije morao ležati isključivo na visokoobrazovanim i kvalifikovanim osobama (drugačijoj vrsti intelektualaca), a ne na partijskim kadrovima koji su većinom dolazili iz ruralnih oblasti, bez nekog višeg obrazovnog nivoa. Maova želja da stvori modernu Kinu činila je srž kompromisa između Partije i intelektualaca. Iako je želja bila Maova, na premijeru Džou Enlaju ležala je odgovornost da okupi intelektualce za ovaj grandiozni poduhvat.⁵ Dva osnovna faktora uticala su na kineskog premijera da istakne neophodnost angažovanja intelektualaca u izgradnji

³ Čak je početkom 1956. 93% vodećih kineskih intelektualaca bilo van redova Partije, iako je na opštem nivou članstva taj broj bio uvećan za 35% od 1949. godine. Mao Cedung je smatrao da je samo 10% intelektualaca bilo stvarno opredeljeno za marksizam-lenjinizam, dok je 80% njih generalno prihvatilo socijalizam, ali da to nikako nije promenilo njihov mentalitet. Shen Zhihua, „1956 nian chu Zhonggong dui zhishifenzi zhengce de tiaozheng“ [Promena u politici KPK prema intelektualcima početkom 1956. godine], *Shehui kexue*, br. 8 (2006), str. 81.

⁴ Yang Fengcheng, „1949–1956 nian dang de zhishifenzi zhengce yanjiu“, str. 71–72; *Jianqiao Zhonghua renmin gongheguo shi...*, str. 248–254. Tokom 1953. godine, kada je već došlo do stabilizovanja vlasti KPK nad celom Kinom, došlo je do izvesnih pomeranja u generalnom pristupu intelektualcima, ali su tokom 1954. i 1955. kampanja protiv članaka o klasičnom romanu „San o crvenoj kući“ (Hong lou meng) i lavina žestokih kritika na račun čuvenog književnika Hua Fenga, bili jasno usmereni protiv aktivnog mešanja intelektualaca u politiku. Čak se i Mao Cedung lično uključio u kritiku članaka o romanu „San o crvenoj kući“. *Mao Zedong wenji VI* [Sabrana dela Mao Cedunga VI], Renmin chubanshe (1999), str. 352–353; Shen Zhihua, „1956 nian chu Zhonggong dui zhishifenzi zhengce de tiaozheng“, str. 83.

⁵ Džou Enlaj [Zhou Enlai] (1898–1976), revolucionar, jedan od glavnih kineskih rukovodilaca, dugogodišnji premijer i ministar spoljnih poslova NR Kine. U mladosti proveo par godina u Japanu i Francuskoj, a posle učlanjenja u KPK 1921. organizovao u Parizu partijski podmladak.

modernog društva.⁶ Prvi faktor bilo je njegovo direktno učešće u formulisanju i sprovođenju Prvog petogodišnjeg plana, koji mu je jasno sugerisao da su Kini bili preko potrebni kvalifikovani ljudi i eksperti za izvođenje zadatka ekonomske rekonstrukcije. Drugi faktor bila su njegova putovanja u inostranstvo tokom 1954–55. godine, kada je Džou Enlaj bio zatečen razlikom koja je postojala u nivou tehnološke razvijenosti Kine i vodećih industrijskih zemalja, naročito zbog toga što su se ove zemlje oslanjale na obrazovane ljude u cilju unapređenja svoje ekonomije i stvaranja bolje svakodnevice za sopstvene građane.⁷

Po završetku Korejskog rata i lansiranja Prvog petogodišnjeg plana u 1953. godini, centralno rukovodstvo, a pre svega Mao Cedung lično, razmatrali su različite načine ekonomskog razvoja koji bi obuhvatili opšte iskustvo socijalističke izgradnje, ali bi uzeli u obzir i specifičnu situaciju unutar samog kineskog društva.⁸ Suština novog kursa, u literaturi često nazivanog i kao „Prvi veliki skok napred“, svodila se na izgradnju teške industrije i kolektivizovane poljoprivrede kao sirovinske podloge za sveopštu industrijalizaciju, baš kao što je to bilo i u Sovjetskom Savezu, ali, istovremeno, izbegavajući sve greške i skretanja staljinističkog pristupa modernizaciji (glad, nasilje, nemiri, ustanci itd.).⁹ Mao

---

Tokom 20-ih obavlja odgovorne političke i vojne funkcije. Posle izbijanja građanskog rata sa GMD-om jedan je od vojnih komandanata kineske Crvene armije, učestvuje u Dugom maršu. Tokom rata protiv Japana zadužen od KPK da održava ujedinjeni front sa GMD-om. Posle pobe u građanskom ratu i osnivanja NR Kine obavljao je dužnost premijera i ministra spoljnih poslova. Poznat po svojoj diplomatskoj veštini koju je naročito dokazao u probijanju američke izolacije Kine na Ženevskoj i Bandunškoj konferenciji (1954–55), kao i tokom otvaranja Niksonove administracije prema Kini. Džou Enlaj je uvek predstavljao ono „meko lice“ komunističkog režima koje je rado prihvatano među mnogim zemljama u inostranstvu. Iako se često razilazio sa Maom oko osnovnog pravca delovanja u unutrašnjoj politici, nikada nije postao prava opozicija. Tokom „Kulturne revolucije“ bio pod stalnim pritiskom i neprekidnom životnom opasnošću od frakcije okupljene oko Maove supruge Đijang Čing. Ostao i do dan danas najpopularniji među kineskim rukovodiocima. Umro 8. januara 1976. *Zhongguo gongchandang lishi dacidian – zonglun, renwu*, str. 367.

⁶ Već u septembru 1950. Džou Enlaj je odlučio da postigne kompromis sa intelektualcima i pridobije njihovu podršku za vladine planove. U njegovom govoru „O problemu reformisanja intelektualaca“ (Guanyu zhishifenzi de gaizao wenti), održanom 29. septembra 1950. pred intelektualcima iz Pekinga i drugih gradova, Džou ih je pozvao da se pridruže inicijativi KPK da se stvori moderno socijalističko društvo: „Zašto intelektualci treba da stanu na stranu proletarijata? Zato što je proletarijat napredan, on je za narod, za naciju, on treba da u budućnosti stvori komunizam, stvarajući preduslove za besklasno društvo. Sve je to veliki proletarijat.“ Na početku govora bio je predusretljiv prema publici rekavši „Mi, intelektualci“, što je trebalo da jasno sugeriše da je i kineski premijer jedan od njih, te da im garantuje osnovna prava u novom režimu. *Zhou Enlai nianpu 1949–1976 I* [Džou Enlaj hronologija 1949–1976 I], Zhongyang wenxian chubanshe (1997), str. 182–183.

⁷ Jin Chongji, *Zhou Enlai zhuan III* [Džou Enlaj biografija III], Zhongyang wenxian chubanshe (1998), str. 1191.

⁸ Više o ekonomskim rezultatima Prvog petogodišnjeg plana u: *Jianqiao Zhonghua renmin gongheguo shi...*, str. 161–192.

⁹ O ranim pokušajima KPK da sprovede kolektivizaciju na selu i o prihvatanju novog kursa u agrarnoj politici u: Feng Xianzhi, Jin Chongji, *Mao Zedong zhuan 1949–1976 I* [Mao Cedung biografija 1949–1976 I], Zhongyang wenxian chubanshe (2003), str. 343–385.

Cedung je 31. jula održao svoj čuveni govor „O problemu zemljoradničkih kooperativa“ (Guanyu nongye hezuohua wenti), u kome je jasno naglasio vezu koja je postojala između procesa industrijalizacije i sveopšte agrarne reforme: „Što se tiče industrije i poljoprivrede, socijalističke industrijalizacije i socijalističke agrarne transformacije, mi ih ne možemo razdvojiti niti ignorisati, niti možemo naglasti samo jedan aspekt, dok oslabimo drugi.“¹⁰ Ova veza bila je još jasnija u novoproklamovanom kursu industrijalizacije. Na osnovu opšte diskusije unutar Politbiroa KPK, novembra 1955. godine Mao Cedung je predstavio novi plan industrijskog razvoja koji je prihvaćen u svojoj revidiranoj formi i predstavljen javnosti početkom 1956. pod nazivom „Rezolucija CK KPK o problemu transformacije kapitalističke industrije i trgovine“ (Zhonggong Zhongyang guanyu zibenzhuyi gongshangye gaizao wenti de jueyi).¹¹ Osnovni cilj kampanje sastojao se u nameri da se što brže transformišu sva preostala privatna mala i srednja preduzeća u čisto državna ili državno-privatna preduzeća. Krajem 1956. ovaj proces je, na iznenađenje samog Mao Cedunga, bio uspešno okončan, sa dosta oplačljivim uspehom.¹² Međutim, budućnost ovakvih ogromnih ekonomskih konglomerata direktno je zavisila od primene znanja visokokvalifikovanih stručnjaka koji su mogli da nadgledaju celokupan proces industrijalizacije. Ova činjenica je neposredno uticala na Maov stav prema intelektualcima, stavljajući ga u iznude- nu poziciju da što pre napravi kompromis sa kineskom inteligencijom.

Od 14. do 20. januara 1956. Džou Enlaj je predsedavao konferenciji posvećenoj problemima intelektualaca u kineskom društvu. Njegov čuveni govor „Izveštaj o pitanju intelektualaca“ (Guanyu zhishifenzi wenti de baogao), održan na svečanom otvaranju samog skupa, jasno je naglasio novu ulogu koju su intelektualci morali da imaju u postojećim okolnostima: „Razvoj socijalističke izgradnje mora se oslanjati ne samo na aktivno delovanje radničke klase i širokih seljačkih masa nego i na aktivni rad intelektualaca. Drugim rečima, mora se osla-

¹⁰ *Jianguo yilai Mao Zedong wengao V* [Spisi Mao Cedunga od osnivanja Narodne Republike V], Zhongyang wenxian chubanshe (1990), str. 249; *Mao Zedong wenji VI*, str. 418–441. Iako je Mao u ovom govoru naglasio sovjetski model industrijalizacije i kolektivizacije kao opšti uzor, njegov način stvaranja seoskih kooperativa imao je izvesne razlike u odnosu na prethodno sovjetsko iskustvo: prvo, stvorene su jedinice za uzajamnu pomoć, dok je drugi korak bilo uvođenje radnika u kooperative, ali je kontrola nad sredstvima za proizvodnju bila u rukama seljaka, iako su međusobno delili alatke i kolektivnu imovinu. U sovjetskom slučaju, sredstva za proizvodnju kontrolisali su zasebni organi, tzv. mašinsko-traktorske stanice.

¹¹ *Jianguo yilai Mao Zedong wengao V*, str. 437–443; Feng Xianzhi, Jin Chongji, *Mao Zedong zhuan 1949–1976 I*, str. 452–457.

¹² Kampanja je u potpunosti izvedena u oblasti grada Pekinga, pod rukovodstvom lokalnog partijskog šefa Penga Džena. Međutim, ovakav preobražaj je zaista dao impresivne rezultate na papiru, ali brzi tempo spajanja svih ovih preduzeća nije omogućio malim proizvođačima da steknu neophodna znanja i veštine koja su mogli primeniti u novim privrednim okolnostima. Roderick MacFarquhar, *The Origins of the Cultural Revolution I: Contradictions Among the People 1956–1957*, Columbia University Press, New York, 1974, str. 15–35; Maurice Meisner, *Mao's China and After: A History of the People's Republic*, Free Press, New York: 1999, str. 111–120, 134–147.

njati na blisku saradnju fizičkog i umnog rada, mora se oslanjati na bratski savez radnika, seljaka i intelektualaca. Intelektualci su postali važan faktor u svim sferama života naše zemlje¹³. Ovo otoplavanje u odnosima između Partije i intelektualaca bilo je bez presedana u novijoj kineskoj istoriji, što je predstavljalo novu fazu u nastanku jednog iznijansirano društva koje se nije moglo lako uklopiti u ideološke šablone prethodnog perioda. Međutim, novi vetrovi koji su duvali iz Kremlja, srca svetskog komunizma, nametnuli su potpuno drugačije izazove, kako samoj Partiji tako i intelektualcima.

Destaljinizacija i njene posledice

Pompezno proklamovanje novog plana industrijskog i poljoprivrednog razvoja i kompromis sa inteligencijom, jasno su ukazivali da su prioriteti Centralne narodne vlade u Pekingu bili isključivo u ekonomskoj, a ne i u političkoj sferi. Godina 1956. trebalo je da postane vesnik novih, velikih ekonomskih uspeha, ali su događaji van same Kine neposredno uticali na to da politička i ekonomska agenda počnu da se nadmeću za primat u odlukama KPK. Na kraju, kao što ćemo i videti, idološki problemi su odneli prevagu, time pružajući intelektualcima više prostora na političkom frontu, ali, istovremeno, otvarajući vrata obračunu sa mnogim protivnicima koji je usledio 1957. godine. Intelektualci su postali glavni dobitnici čitavog procesa, ali i glavni gubitnici u unutarpartijskim obračunima.

Dvadeseti kongres KPSS-a održan je od 14. do 25. februara 1956. godine. Ovaj događaj, prevashodno usmeren na regulisanje partijske borbe koja se vodila u sovjetskom vrhu, imao je dubok i dugotrajan efekat na celokupan svetski radnički pokret, određivši, na neki način, sudbinu komunističke ideologije u decenijama koje su usledile. Ključno pitanje celokupnog skupa predstavljao je Hruščovljev tajni referat u kome je otvoreno i oštro napadnut Staljinov „kult ličnosti“. Ova sednica, na kojoj je i pročitani tajni referat, bila je održana noću, poslednjeg dana Kongresa, bez prisustva predstavnika „bratskih“ partija (uključujući i KPK). Kada su zaključci ovog referata bili predstavljeni ostalim komunističkim i radničkim partijama, a naročito kada su detalji procureli i na Zapad, to je stvorilo nemir i pometnju na ogromnom prostranstvu od centralne Evrope do istočne Azije.¹⁴

¹³ Jin Chongji, *Zhou Enlai zhuan III*, str. 1200–1207; *Zhou Enlai nianpu 1949–1976 I*, str. 539–540; „Zhou Enlai he jianguo yilai dang de zhishifenzi zhengce“ [Džou Enlaj i politika KPK prema intelektualcima od osnivanja Narodne Republike], *Zhonggong dang shi yanjiu*, br. 2 (1998), str. 4–5. Već u novembru 1955. Mao je prihvatio ideju da se sazove konferencija posvećena problemu položaja intelektualaca, dok je neposredni zadatak organizovanja jednog takvog skupa dodeljen Džou Enlaju. Shen Zhihua, „1956 nian chu Zhonggong dui zhishifenzi zhengce de tiaozheng“, str. 84; Wu Xiaoni, „1956 nian zhishifenzi wenti huiyi yanjiu shuping“ [Pregled istraživanja konferencije o problemu intelektualaca 1956. godine], *Dang shi yanjiu jiaoxue*, br. 1 (2003), str. 68–69.

¹⁴ Hruščovljev tajni referat o Staljinu bio je više rezultat oštre unutarpartijske borbe koja je besnela protiv staljinističkih elemenata u vrhu (Molotov, Maljenkov) nego što je bio usmeren protiv bilo

Delegaciju KPK na XX kongresu predvodili su Džu De¹⁵ i Deng Sjaoping.¹⁶ Čak ni KPK nije bila obaveštena o sadržaju tajnog referata, iako ju je, u hijerarhiji svetskih komunističkih partija, KPSS držao na mestu odmah posle svog. Kineska delegacija bila je zatečena. Nedostatak komunikacije između Moskve i Pekinga, ali i drugih „bratskih“ partija, uzet je sa kineske strane kao veliki propust sovjetskog rukovodstva. Mao Cedung je, štaviše, poslao pozdravni

koje komunističke partije. Istiskujući staljinističke elemente iz vlasti, Hruščov ne samo što je stabilizovao sopstvene pozicije već mu je to omogućilo da preduzme drugačiji politički i ekonomski kurs od onog Staljinovog, koji više niko nije mogao slediti. Ključno unutrašnjopolitičko pitanje bio je dalji razvoj ekonomije i postizanje socijalne stabilnosti, tako da je Hruščov proklamovao novi kurs „miroljubive koegzistencije, mirne tranzicije i mirnog nadmetanja“. Ovakav kurs je još jednom podržan u Bulganjinovom referatu za Šesti petogodišnji plan. Ipak, centralno pitanje bio je obračun sa „kultom ličnosti“. Više o unutrašnjim i međunarodnim implikacijama XX kongresa, kao i generalno o kineskom stavu u: P. Г. Пихоя, *Советский Союз: история власти, Сибирский хронограф, Новосибирск 2000*, str. 122–129; William Taubman, *Khrushchev: The Man and His Era*. W.W. Norton and Company, New York, London, 2004, str. 270–275; Shen Zhihua, Li Danhui, *Zhanhou Zhong Su guanxi ruogan wenti yanjiu: Laizi Zhong E shuangfang de dangan wenxian* [Studija o nekim istaknutim pitanjima posleratnih sovjetsko-kineskih odnosa: dokumenta iz kineskih i ruskih arhiva], Renmin chubanshe (2006), str. 216–232; Shen Zhihua, *Zhong Su guanxi shigang 1917–1991* [Pregled istorije kinesko-sovjetskih odnosa 1917–1991], Xinhuashe chubanshe (2006), str. 146–153; Yang Kuisong, *Lengzhan shiqi de Zhongguo waijiao guanxi* [Spoljni odnosi Kine tokom hladnog rata], Beijing daxue chubanshe (2005), str. 77–83.

¹⁵ Džu De [Zhu De] (1886–1976), maršal, ratni komandant KPK tokom građanskog rata i rata protiv Japana, jedan od vodećih rukovodilaca NR Kine. U mladosti se školovao za oficira, obavljao odgovorne vojne dužnosti tokom 20-ih, a 1930. godine postao je glavnokomandujući kineske Crvene armije. Učesnik Dugog marša, a na konferenciji u Cunjiu pružio je odlučujuću podršku liniji Mao Cedunga. Odigrao je istaknutu ulogu u ratu protiv Japana, a nemerljiv mu je i doprinos pobeđi KPK u građanskom ratu sa nacionalistima. Posle osnivanja NR Kine obavljao je neke od istaknutih političkih i vojnih dužnosti. Umro 6. jula 1976. godine. *Zhongguo gongchandang lishi dacidian – zonglun, renwu*, str. 178.

¹⁶ Deng Sjaoping [Deng Xiaoping] (1904–1997), revolucionar, jedan od vodećih rukovodilaca KPK, tvorac politike reformi i otvaranja koja i danas traje u NR Kini. Rođen u provinciji Sečuan, kao mladić otišao na školovanje u Francusku i tamo postao deo podmlatka novoosnovane KPK, a od 1924. i član. Posle četiri godine provedene u Francuskoj, 1926. odlazi na školovanje u Sovjetski Savez. Po povratku u zemlju i posle sukoba sa GMD-om obavlja niz odgovornih partijskih dužnosti u unutrašnjosti zemlje. Učesnik Dugog marša, od početka podržavao partijsku liniju Mao Cedunga. Jedan od ratnih komandanata u građanskom ratu i u sukobu sa Japanom, istakao se u više velikih bitaka. Od 1945. član CK KPK. Krajem građanskog rata i posle osnivanja NR Kine bio na čelu Jugozapadnog biroa koji je bio zadužen za oslobodenje jugozapadnih provincija i Tibeta. Postaje član Centralne vlade i sekretar CK KPK, da bi 1956, na VIII kongresu, postao generalni sekretar CK KPK. Tokom 50-ih i ranih 60-ih postaje jedan od ključnih kineskih rukovodilaca, glavni pregovarač sa KPSS-om u ideološkim raspravama, ali početkom Kulturne revolucije gubi sve pozicije u državi i Partiji. Iako mu je i život bio par puta u opasnosti, 1973. vraća se na dužnost vicepremijera. Posle Maove smrti i uklanjanja tzv. četvoročlane bande sa Maovom ženom na čelu, polako preuzima vodeću ulogu u KPK i državi. Od 1978. pokreće politiku otvaranja Kine prema ostatku sveta i otpočinje smeđe ekonomske reforme i modernizaciju, zasnovane na nekim od tržišnih principa. To je bila jedna od najsveobuhvatnijih ekonomskih modernizacija u ljudskoj istoriji. Pod njegovim rukovodstvom dogovoreno je mirno vraćanje Hong Konga i Makaoa NR Kini, po principu „jedna zemlja, dva sistema“ (yi guo, liang zhi), a to je predloženo i Tajvanu. Posle 1989. polako se povlači sa vodećih pozicija. Uz Mao Cedunga, on je najpoštovaniji kineski lider. Umro je 19. februara 1997. *Zhongguo gongchandang lishi dacidian – zonglun, renwu*, str. 140–141.

telegram delegatima Kongresa u kome je naglasio pozitivan doprinos Staljina svetskom radničkom pokretu. Kada je izbila neprijatna vest, Deng Sjaoping je odmah poslao hitan izveštaj u Peking, dok je Džu De, u obilasku sovjetske unutrašnjosti, bio svedok studentskih demonstracija u Tbilisiju, na kojima je iskazana podrška Staljinu, a koje su vlasti ubrzo razbile. Obojici delegata savetovano je iz Pekinga da se ne upuštaju ni u kakvu diskusiju i da se što pre vrate u Kinu.¹⁷ Mao Cedung je spremao sopstveni odgovor na ovakav neočekivani i zloslutan razvoj događaja.

Za Maoa lično, proces destaljinizacije predstavljao je podjednako i priliku koju je trebalo ugrabiti i izazov na koji je trebalo adekvatno odgovoriti. Prilika se svodila na mogućnost da se od Moskve preuzme vodeća uloga u arbitriranju u ideološkim pitanjima, ali je izazov bio mnogo opasniji po Maovu poziciju.¹⁸ Kritika kulta ličnosti predstavljala je veliki presedan koji je mogao destabilizovati vlast mnogih komunističkih partija na svetu, te je mogla biti iskorišćena i protiv Mao Cedunga lično.¹⁹ Insistiranje na ambicioznom programu ekonomske rekonstrukcije nije uvek uživalo podršku mnogih partijskih birokrata koji su smatrali da je tempo razvoja bio suviše brz da bi doneo preko potrebne pozitivne rezultate.²⁰ Iako je zvanično KPK smatrala problem destaljinizacije unutrašnjim

¹⁷ Džu De, koji je imao prijateljski odnos sa Hruščovom, u svom obraćanju Kongresu nije hvalio Staljina, pa su kasnije neki sumnjali da je on bio unapred obavešten o sadržaju tajnog referata. Nažalost, nemamo potvrdu ovakvih sumnji. Uprkos tome, Džu je ukazao svojim domaćinima na ozbiljne posledice ovakvog jednostranog poteza: „Staljin je bio vođa međunarodnog komunističkog pokreta i on ne pripada samo KPSS, već svim komunističkim partijama sveta. Tako ste ga oštro kritikovali, a da se niste konsultovali sa ostalim partijama. To nije u redu.“ Yang Kuisong, *Mao Zedong yu Mosike de enen yuanyuan* [Mao Cedung i Moskva: od ljubavi do mržnje], Jiangxi renmin chubanshe (1999), str. 378; Roderick MacFarquhar, *op. cit.*, str. 39–41; Shi Zhe, *Zhong Su guanxi jianzhenglu* [Svedočanstvo o kinesko-sovjetskim odnosima], Dangdai Zhongguo chubanshe (2004), str. 205–208. Ši Dže je bio Maov prevodilac sa ruskog jezika i prisustvovao je svim susretima sa Staljinom i Hruščovom, tako da su njegovi memoari jedno od glavnih svedočanstava za istoriju kinesko-sovjetskih odnosa.

¹⁸ Mao Cedung je bio zadovoljan činjenicom da je Hruščov kritikovao Staljina za njegove greške, nalazeći u tome satisfakciju za poniženja koja mu je priredio sovjetski vođa tokom građanskog rata. Međutim, Mao je bio nezadovoljan što Hruščov nije pomenuo Staljinove greške u odnosu na Kinu, naročito njegovu podršku kominternovskoj frakciji Vang Minga, zatim različite kompromise sa Guomintangom itd. Kada se Mao sreo sa sovjetskim ambasadorom Judinom 31. marta, naglasio je da su najveće Staljinove greške bile u unutrašnjoj politici Sovjetskog Saveza, ali i u odnosu prema Kini posle 1926. godine, a naročito tretman Maoa kao drugog Tita. *Cold War International History Project Bulletin 6–7* (winter 1995–1996), str. 164–167; Shen Zhuhua, „Mao Zedong dui Sugong ershi da de zuichu fanying“ [Preliminarna reakcija Mao Cedunga na XX kongres KPSS], *Lishi kuandai*, str. 127–128.

¹⁹ Već krajem februara i početkom marta mnogi niži kadrovi KPK počeli su da preispituju postojanje „kulta ličnosti“ Mao Cedunga, naročito ukazujući na eulogiju „crveno sunce istoka“ (dongfang hong taiyang), kojom je često opisivao kineski lider. Bilo je dosta nemira po provincijama, o kojima je detaljno izveštavan Peking. Shen Zhuhua, Li Danhui, *Zhanhou Zhong Su guanxi ruogan wenti yanjiu...*, str. 251.

²⁰ Odnos između Mao Cedunga i birokrata bio je specifičan. On je želeo da iskoristi njihovu preduzimljivost i fleksibilnost da im nametne opšte direktive sa vrha koje bi oni sproveli u delo, ali oni su zahtevali precizna i jasna uputstva od nadređenih, izbegavajući da ponesu gro odgo-

pitanjem svake od partija, preduzeti su svi napori da se što pre javno objavi zvanični stav Pekinga o ovom problemu. U pitanju je bio prestiž celokupnog rukovodstva. Politički problemi počeli su da prestižu brigu za ekonomski razvoj zemlje.

Na Maovu inicijativu Politbiro se sastao četiri puta da bi diskutovao o situaciji u Sovjetskom Savezu – 11–12, 17, 19. i 24. marta.²¹ Kao što možemo videti iz dostupnih izvora, debata je bila izuzetno oštra, a akcenat je stavljen na razmatranje pitanja Staljinovog kulta ličnosti i ocenu grešaka koje je počinio. Ovo se i moglo razumeti, naročito u kontekstu skorašnje pojave tihe kritike Maovog kulta, ali i mogućnosti da se istaknu greške socijalističke izgradnje koju je skoro preduzeo.²² Mao Cedung je rekao: „Možda je Kina, dok je zidala socijalizam, činila greške, čak ozbiljne. Zato zidanje osnova socijalizma nije laka stvar... Posle demokratske revolucije napravili smo mnogo grešaka, ali smo tek onda postigli uspeh. Sve je to socijalistička izgradnja... Tokom žestoke borbe nemoguće je ne napraviti greške... Staljin je pravio greške... Hruščov će, isto tako, praviti greške... i mi ćemo praviti greške. Pitanje je da li će Komunistička partija biti u stanju da prevaziđe sopstvene greške kroz kritiku i samokritiku.“ Međutim, ključna tačka u Maovoj analizi destaljinizacije postalo je pitanje tzv. „suprotnosti unutar socijalističkog društva“ i da li je Staljinov fenomen samo deo tih i takvih suprotnosti: „Samo sa suprotnostima možemo imati borbu, ali su suština i forma takve borbe različiti od onih u klasnom društvu.“²³ Na kraju sastanka Politbiroa, svi prisutni su se saglasili da se pripremi specijalan članak koji bi razjasnio zvaničnu poziciju KPK prema problemu Staljina i sugerisao određena

---

vornosti za bilo kakve reforme. Već u ovo vreme pojavile su se prve napetosti u odnosu između Maoa i Liu Šaočija, drugog čoveka režima, kao i Denga Sjaopinga oko pitanja brzine i obima ekonomskih reformi. Michael C. Oksenberg, „Policy-Making under Mao Tse-Tung 1949–1968“, *Comparative Politics*, Vol. 3, No. 3 (April, 1971), str. 325–326.

²¹ Detaljno o ovim sastancima Politbiroa u: Wu Lengxi, *Shi nian lun zhan 1956–1966: Zhong Su guanxi huiyilu* [Deset godina polemika 1956–1966: Memoari o kineski-sovjetskim odnosima], Zhongyang wenxian chubanshe (1999), str. 4–19; Shen Zhihua, „Mao Zedong dui Sugong er-shi da de zuichu fanying“, str. 126. Inače, Vu Lengsi, autor gorepomenutih memoara, bio je dugogodišnji šef novinske agencije „Nova Kina“, tako da se nalazio u centru donošenja mnogih odluka o odnosima sa drugim socijalističkim zemljama, naročito sa SSSR-om, ali i sa Jugoslavijom. Njegovi memoari su vrlo iscrpan izvor za odnose unutar socijalističkog sveta.

²² Ove probleme je, pomalo sarkastično, prikazao Mao lično, kada se diskutovalo o pitanju uklaňanja Staljinove slike sa Tjenanmena: „Slike pet mrtvih ljudi – Marks, Engels, Lenjin, Staljin i Sun Jatsen, i jednog živog – Mao Cedunga, vise tamo i tamo će i ostati“. *Mao Zedong wenji VII*, str. 122; Yang Kuisong, *Mao Zedong yu Mosike de enen yuanyuan*, str. 380.

²³ Wu Lengxi, *Shi nian lun zhan 1956–1966...*, str. 15; Feng Xianzhi, Jin Chongji, *Mao Zedong zhuan 1949–1976 I*, str. 497–498. Ovo je bio prvi put da je Mao naglasio koncept suprotnosti unutar socijalističkog društva, a ne tokom njegovog čuvenog govora u februaru 1957. godine. Za Maoa, Staljin je pogrešio u metodologiji, ali ne i u suštini. Zato je ovom prilikom prihvatio pozitivnu ocenu Staljinovog delovanja – 70/30% ili 80/20%, sve naravno u Staljinovu korist. On je to ponovo istakao u svom govoru „O deset velikih odnosa“. Svoj stav o Staljinu i već pomenute primedbe Mao je saopštio i delegaciji SKJ koja je septembra 1956. prisustvovala VIII kongresu KPK. *Mao Zedong wenji VII*, str. 65.

rešenja ostalim „bratskim“ partijama. Ovaj članak je objavljen 5. aprila u listu *Zhenmin zhibao* pod nazivom „O istorijskom iskustvu diktature proletarijata“ (Guanyu wuchan jieji zhuanzheng de lishi jingyan).²⁴ Time je KPK preuzela ulogu ideološkog arbitra unutar socijalističkog lagersa, uputivši na taj način direktan izazov Moskvi.²⁵ U isto vreme, ovo je otvorilo mogućnost Mao Cedungu da opravda sopstveni put u socijalizam, pošto se činilo da je sovjetski model bio bremenit greškama. Ipak, trebalo je izvući pouku iz sovjetskog odnosa prema Staljinu i ne odstupati od koncepcije jedinstva lagersa, već sve to iskoristiti da se još više zbiju redovi pred imperijalističkim blokom: „Svi svetski reakcionari sada ismevaju ovaj događaj [XX kongres KPSS-a], oni sada ismevaju sve naše greške u lageru koje pokušavamo da prevaziđemo. Kakav će biti rezultat svih tih podsmeha? Bez ikakve sumnje, rezultat će biti da će im se pred očima uzdići još jači i uvek nepobedivi veliki lager mira i socijalizma sa Sovjetskim Savezom na čelu“ – rekao je u aprilu Mao Cedung.²⁶

Međutim, neposredni efekat destaljinizacije na unutrašnju politiku KPK nije bio zanemarljiv, ali kinesko rukovodstvo nije bilo spremno da tako lako odustane od ranije proklamovanih i započetih projekata ekonomske izgradnje. Ipak, izvesni politički ustupci morali su se napraviti, a određene privilegije, naročito intelektualcima, morale su biti date.²⁷ Direktan izraz ovakvog novog zaokreta ka političkoj i ekonomskoj „liberalizaciji“ predstavljala su dva značajna

²⁴ Članak je uobličio Liu Šaoči, napisao ga je Maov lični sekretar Hu Čjaomu, ali je konačnu redakciju napravio Mao lično. Ključne teze ovog članka svodile su se na isticanje nekolicine velikih grešaka koje je Staljin počinio: preteranost u suzbijanju kontrarevolucionara, nedostatak budnosti uoči nemačke agresije na SSSR, zanemarivanje poljoprivrede i seljačkog standarda, pogrešne odluke u svetskom radničkom pokretu (implicitna kritika politike prema KPK), naročito naglašavajući greške u politici prema Jugoslaviji. Što se tiče same veze između sovjetskog i kineskog iskustva, članak je naglasio da su ovakve greške bile karakteristične za Maove prethodnike ili takmace u partijskom vrhu. Uloga lidera je istaknuta kao pozitivna pojava u marksizmu-lenjinizmu, ali je „kult ličnosti“ bio kritikovan kao ozbiljna devijacija od „čiste“ ideologije. Opisan je kao jedna od suprotnosti unutar socijalističkog društva. Članak je još ukazao da glavna opasnost po marksizam-lenjinizam dolazi od dogmatizma i subjektivizma, te da je jedini način da se prevaziđu ovakve poteškoće ležao u sprovođenju masovne partijske linije. *Jianguo yilai Mao Zedong wengao VI*, str. 59–67; Wu Lengxi, *Shi nian lun zhan 1956–1966...*, str. 25–30; Feng Xianzhi, Jin Chongji, *Mao Zedong zhuan 1949–1976 I*, str. 502–506; Yang Kuisong, *Mao Zedong yu Mosike de enen yuanyuan*, str. 381–386; Shen Zhihua, Li Danhui, *Zhanhou Zhong Su guanxi ruogan wenti yanjiu...*, str. 246–247; Roderick MacFarquhar, *n. d.*, str. 43–46; Maurice Meisner, *n. d.*, str. 164–165.

²⁵ Jugoslovenska strana je bila vrlo zadovoljna zato što su Kinezi i privatno i javno kritikovali Staljinovu politiku prema Jugoslaviji, dok je ovo bilo ubrojano i u jednu od najozbiljnijih grešaka koju je napravio pokojni sovjetski vođa. Arhiv Srbije i Crne Gore (ASCG), CK SKJ, 507/IX, 119/III–19, SSSR–Kina, 4. jun 1957, str. 4.

²⁶ *Mao Zedong wenji VII*, str. 21.

²⁷ Aprila 1956. godine Državni savet (vlada NR Kine) je odlučio da poveća mesečne plate za one ljude koji su bili angažovani na intelektualnom i kreativnom radu u obrazovnim institucijama i nacionalnim istraživačkim ustanovama. Na taj način, intelektualci su bili stimulisani ne samo političkim već i materijalnim podsticajima da se pridruže programu nacionalne izgradnje. Shen Zhihua, „1956 nian chu Zhonggong dui zhishifenzi zhengce de tiaozheng“, str. 95.

Maova govora – „O deset velikih odnosa“ (Lun shi da guanxi) i „Neka cveta stotinu cvetova, neka se stotine škola nadmeću“ (Bai hua qifang, bai jia zhengming). U ova dva govora manifestovala se i snaga i slabost Maovog položaja posle XX kongresa i otpočinjanja destalinizacije. On je tada mogao javno da osudi sovjetsko iskustvo industrijalizacije, ali je, u isto vreme, morao da napravi izvesne ustupke javnom mnjenju pod pritiskom novih vetrova iz Kremlja.

Na neki način, govor „O deset velikih odnosa“ (25. aprila) bio je izraz ekonomskog kursa preduzetog krajem 1955. godine, ali je ovo bio i Maov lični odgovor na izazove koji su stizali iz Moskve. Međutim, on je pokazao i da se Mao na sve načine trudio da održi ekonomsku agendu u vrhu svojih prioriteta, odolevajući ogromnom pritisku procesa destalinizacije. Na početku govora, Mao Cedung je istakao novi put kojim je zakoračila KPK: „Naš posao još uvek ima problema na koje ćemo morati da obratimo pažnju. Naročito na jedan moramo obratiti pažnju. Skoro je Sovjetski Savez razotkrio greške i nedostatke tokom procesa socijalističke izgradnje, a da li mi želimo da skrenemo sa puta za njima? U prošlosti smo učili iz njihovog iskustva, a onda smo skrenuli sa puta. Sada, svakako, moramo biti oprezniji.“²⁸ Najveći deo izlaganja bio je posvećen ekonomskim problemima, ali je Mao posvetio značajnu pažnju pitanjima odnosa između većinskog naroda Han i nacionalnih manjina, između centralnih i lokalnih vlasti, između partijskih i vanpartijskih elemenata, revolucije i kontrarevolucije, Kine i spoljnog sveta itd.²⁹ Ovakav ekonomski plan trebalo je transformisati u revidirani Drugi i Treći petogodišnji plan nad kojima je Džou Enlaj marljivo radio pre i posle ovog govora.³⁰

Drugi govor o „stotinu cvetova“ i „stotinu škola“, Mao je održao 5. maja, ali je on objavljen kao novinski uvodnik, dok je kao autor potpisan šef propagande Lu Dingji. Ovim govorom zvanično je proklamovan zaokret u partijskoj politici prema intelektualcima, čak i korak dalje od onoga što je najavio Džou Enlaj u januaru, pružajući izvesne političke slobode i otvarajući vrata zvaničnoj kritici vlasti. Ovakva jedna odluka bila je više iznuđena previranjima na ideološkom frontu, kao i praktičnim i pragmatičnim razlozima nego što je bila izraz iskrene želje za promenama u partijskoj politici prema naučnicima i umetnicima.³¹ Ubrzanje ove kampanje početkom 1957. godine, baš pred početak

²⁸ *Jianguo yilai Mao Zedong wengao VI*, str. 82.

²⁹ *Jianguo yilai Mao Zedong wengao VI*, str. 82–105. U delu o ekonomskim problemima, Mao je naglasio primat razvoja lake industrije nad teškom, unutrašnjosti nad priobaljem, društva nad odbranom itd. Iako je ovaj govor najavio napuštanje klasičnog sovjetskog modela ekonomskog razvoja, on je, u mnogo čemu, podsećao na Bulganjinov Šesti petogodišnji plan. Feng Xianzhi, Jin Chongji, *Mao Zedong zhuan 1949–1976 I*, str. 481–485; Maurice Meisner, *n. d.*, str. 165–170. Roderick MacFarquhar, *n. d.*, str. 48–56.

³⁰ Jin Chongji, *Zhou Enlai zhuan III*, str. 1223–1239.

³¹ Feng Xianzhi, Jin Chongji, *Mao Zedong zhuan 1949–1976, I*, str. 486–493; *Jianqiao Zhonghua renmin gongheguo shi...*, str. 256–261.

novog obračuna sa inteligencijom i određenim partijskim kadrovima, jasno je oslikavalo jednu ovakvu tendenciju.

VIII kongres KPK i nemiri u Istočnoj Evropi

U životu svake komunističke partije kongresi su predstavljali granični događaj kada se davala konačna ocena prošle politike i kada su se iznosili planovi za budućnost. Ako su se kongresi sazivali posle dugog vremenskog perioda (praksa je nalagala da se sazivaju najkasnije posle pet godina) ili u vreme velikih potresa i promena, onda je bilo neminovno da privuku pažnju mnogih zainteresovanih unutar i van zemlje. Pošto je VIII kongres KPK sazvan posle skoro 12 godina od završetka prethodnog, i to u vreme velikih pomeranja u samoj Kini i unutar ostatka komunističkog sveta, mnogi posmatrači su očekivali različita iznenađenja.³² Oni se nisu prevarili.

Kao što smo već mogli da vidimo, problem destaljinizacije, a naročito kritika „kulta ličnosti“, predstavljali su ozbiljnu prepreku za Mao Cedunga u njegovoj nameri da nesmetano sprovodi politiku koju je prethodno proklamovao. Kompromisi koje je već bio načinio bili su, po njemu, preterano veliki i bolni. Hruščov je pustio duha iz boce, ali je Mao morao da se nosi sa svim posledicama jednog takovog čina.³³ Kao što možemo uočiti iz dostupnih izvora, tokom samih priprema za VIII kongres, upuštajući se u iscrpljujuću debatu sa partijskim drugovima, Mao je bio prinuđen da napravi ozbiljne ustupke, i to ne samo na ideološkom planu već i u sferi funkcionisanja unutrašnjeg partijskog mehanizma.³⁴ Najvažniji ustupak bilo je uklanjanje iz partijskog programa formulacije „misao Mao Cedunga“ (Mao Zedong sixiang),³⁵ kao i ponovno uvođenje položaja gene-

³² Više o kontradikcijama u KPK uoči samog Kongresa u Lin Wenhui, „Zhonggong bada – tansuo zai maodun zhong de qibu“ [VIII kongres KPK – analiza početaka suprotnosti], *Zhongguo dang shi yanjiu*, br. 5 (1996), str. 53–58.

³³ U julu je *Zhenmin zibao* publikovao članak pod nazivom „O prevazilaženju kulta ličnosti i njegovih posledica“ (Guanyu kefu geren chongbai jiqi houguo). Iako je cilj ovog članka bio da dokaže da je problem „kulta ličnosti“ prevaziđen, njegov neposredni efekat bio je da je samo podstakao novu debatu unutar KPK o ovom važnom problemu. Glasine iza kulisa bile su direktno usmerene protiv Mao Cedunga. Shen Zhihua, „Zhonggong bada weishenme bu ti Mao Zedong sixiang“ [Zašto VIII kongres KPK nije istaknuo misao Mao Cedunga], *Lishi jiaoxue*, br. 12 (2005), str. 7.

³⁴ VIII kongres je proklamovao da je revolucionarna era okončana i da je država ušla u period mirne izgradnje socijalizma. Na kraju zasedanja delegati su izglasali sledeći petogodišnji plan (1958–1962), naglašavajući nešto izbalansirani put ekonomskog razvoja. Uticaj Hruščovljevih koncepcija bio je više nego očigledan.

³⁵ Prema zvaničnim publikacijama KPK, „misao Mao Cedunga“ predstavlja ideju vodilju čitave nacije koja je doprinela uspešnom završetku kineske revolucije, pobeđi socijalizma i podstakla dalju izgradnju novog kineskog društva. Svakako da ova ideja potiče iz korpusa ideologije marksizma-lenjinizma, ali predstavlja rezultat nastojanja da se, uzimanjem u obzir svih istorijskih specifičnosti Kine, izvrši teorijsko i praktično objedinjavanje i sistematizacija svih aspekata društvenog razvoja i ponudi nov ideološki okvir. „KPK, uzevši misao Mao Cedunga, misao

ralnog sekretara, koji je bio ukinut 1937. godine tokom oštre unutarpartijske borbe za premoć između Mao Cedunga i Vanga Minga. Za novog generalnog sekretara CK KPK izabran je Deng Sjaoping.³⁶ Ove dve koncesije predstavljale su veliki udarac za autoritet „velikog vođe“. Neki od njegovih najbližih saradnika – Peng Dehuaj (ministar odbrane), Peng Džen i Kang Šeng (šef tajne policije) – izgubili su svoje važne pozicije unutar Politbiroa KPK.³⁷ Iako Mao Cedung nije bio pokrenuo pitanje Staljina u svom uvodnom obraćanju Kongresu, on je, ipak, naglasio greške u lansiranju kampanje destalinizacije u trenutku koji nije bio baš najbolje odabran. On je svoje rezerve prema ovakvim potezima jasno izneo u razgovoru sa predstavnicima „bratskih“ partija koje su prisustvovala Kongresu, a svoje nezadovoljstvo je naročito naglasio u razgovoru sa delegacijom Saveza komunista Jugoslavije.³⁸ Istovremeno, Mao je insistirao da se jedinstvo socijalističkog lagersa, po svaku cenu, mora očuvati.³⁹ Događaji u Poljskoj

---

koja je objedinila teoriju ideologije marksizma-lenjinizma i praksu kineske revolucije, kao vodeći princip celokupnog sopstvenog delovanja, bori se protiv bilo kakvih tendencija dogmatizma i empirizma“ (Program KPK donet na VII kongresu 1945. godine). *Zhongguo gongchandang lishi dacidian – zonglun, renwu*, str. 4. Danas se u zvaničnoj terminologiji partije pojam „misao Mao Cedunga“ dopunjava terminom „teorija Deng Sjaopinga“, čime se nastoji da se ideologija KPK prilagodi novim društvenim i ekonomskim kretanjima u savremenoj Kini, koja su posledica politike „reformi i otvaranja“ (gaige – kaifang) posle 1978. godine.

³⁶ Mao Cedung je ukinuo položaj generalnog sekretara kao izraz ličnog trijumfa nad kominternovskom strujom u KPK. Kada je pokrenuta debata da se ovo mesto ponovo uvede u CK, Mao je bio otvoreno ozlojeđen ovakvom inicijativom. To se može videti i iz njegovog obraćanja Deng Sjaopingu, u kome on pruža deklarativnu podršku, ali uz visoku dozu cinizma i prekora. Feng Xianzhi, Jin Chongji, *Mao Zedong zhuan 1949–1976 I*, str. 521.

³⁷ Po prvi put posle 1945. godine formulacija „misao Mao Cedunga“ bila je uklonjena iz partijskog programa. Tokom samog zasedanja, Deng Sjaoping je nastojao da stane u odbranu Maoa tvrdeći da voljeni lider nije predstavljao manifestaciju „kulta ličnosti“, te da je njegov doprinos u izgradnji partije i države bio nemerljiv. S druge strane, Liu Šaoči se distancirao od Maoa, ali ga ni na koji način nije kritikovao. *Liu Shaoqi nianpu II* [Liu Šaoči hronologija II], Zhongyang wenxian chubanshe (1998), str. 374–377. VIII kongres je oslabio Maov uticaj unutar najviših partijskih struktura, ali je njegov neprikosnoveni autoritet revolucionarnog vođe ostao najvećim delom netaknut u najširim narodnim masama. Yang Shengqun, Chen Pu, *Wushi nian de huiwang: Zhonggong bada jishi* [50 godina sećanja: Najvažniji događaji VIII kongresa KPK] (Beijing: Sanlian shudian, 2006), str. 125–149, 183–190; Shen Zhihua, „Zhonggong bada weishenme bu ti Mao Zedong sixiang“, str. 8–9; Feng Xianzhi, Jin Chongji, *Mao Zedong zhuan 1949–1976 I*, str. 531–544; Roderick MacFarquhar, *n. d.*, str. 99–109, 139–148; Shi Zhe, *Zhong Su guanxi jianzhenglu*, str. 210–217.

³⁸ Više o učešću jugoslovenske delegacije na VIII kongresu u memoarima prvog kineskog ambasadora u Jugoslaviji: Wu Xiuquan, *Huiyi yu huainian* [Memoari i sećanja] (Beijing: Zhonggong zhongyang dangxiao chubanshe, 1991), str. 315–316.

³⁹ *Jianguo yilai Mao Zedong wengao VI*, str. 201–205. Tokom susreta sa delegacijom SKJ Mao je istakao da se o Staljinovim greškama može diskutovati samo među komunistima, pošto Kina „to ne može da objavi u štampi, jer imperijalisti to ne smeju znati... i [tako] moramo očuvati odnose sa Sovjetskim Savezom... sada kada neprijatelji koriste kritiku Staljina da lansiraju ofanzivu na globalnom nivou, moramo podržati Sovjetski Savez“. Međutim, tokom ovog razgovora kineski lider je kritikovao Mikojanov nastup na Kongresu, negativno ocenjujući njegov govor kao izraz odnosa između oca (SSSR) i sina (Kina). Diplomatski arhiv Ministarstva inostranih poslova Srbije (DASMIP), Politička arhiva (PA), 1956, f–47, 415779, Telegram ambasade u Pekingu o susretu sa Maom 25. septembar 1956; Yang Shengqun, Chen Pu, *Wushi nian de huiwang...*, str. 269–277.

i Mađarskoj u jesen 1956. godine omogućili su mu da uzvрати udarac svim protivnicima koji su i dalje „vrebali“ kod kuće i u inostranstvu. Veza između unutrašnjih i spoljnih faktora bivala je sve očiglednija i sve čvršća.

Tokom krize u Istočnoj Evropi NR Kina je odigrala istaknutu ulogu, često demonstrirajući sopstvenu sposobnost da dejstvuje kao korektivni faktor sovjetske spoljne politike. Uopšteno govoreći, kineski stav prema (kontra)revolucionarnim događajima u Evropi možemo opisati u dve dimenzije: prva je bila kritika sovjetskog „velikodržavnog šovinizma“ (daguo zhuyi) kao glavnog uzročnika izbijanja ovih pobuna, dok se druga svodila na redefinisanje odnosa unutar socijalističkog lagera na osnovama jednakosti, ali onakve jednakosti kako ju je tumačio zvanični Peking.⁴⁰ Dešavanja na drugom kraju sveta omogućila su Peking u da još više podigne svoj ideološki steg i učvrsti sebe na poziciji drugog po važnosti unutar komunističkog sveta. Nijedna značajnija odluka unutar lagera nije se mogla doneti u Moskvi a da se prethodno nisu obavile konsultacije sa kineskim rukovodstvom. Sovjeti su dobili velikog takmaca.⁴¹

⁴⁰ Chen Jian, *Mao's China and the Cold War*, The University of North Carolina Press, 2001, (Chapel Hill, London), str. 148.

⁴¹ Kao što smo gore već bili naglasili, kineska uloga u događajima 1956. godine može se posmatrati u dve dimenzije. Prva dimenzija kritike sovjetske politike i stavova može se lako primeniti na događaje u Poljskoj. Sve dok je Hruščov razmišljao o upotrebi sile da uguši nemire u susednoj Poljskoj i istisne Vladislava Gomulku sa vodećih položaja, kinesko rukovodstvo, kako to svedoče Vu Lengsi i Ši Dže, bilo je spremno da otvoreno kritikuje politiku Moskve i da prekine sve partijske veze koje su postojale sa KPSS-om. Ovakav nepomirljiv kineski stav prinudio je Hruščova da uputi poziv visokoj kineskoj delegaciji da poseti Moskvu i da na licu mesta razmotre sve međusobne nesuglasice i usklade zajedničko delovanje. Ovu delegaciju, koja je boravila u Moskvi od 23. do 31. oktobra, predvodili su Liu Šaoći i Deng Sjaoping. U ovom slučaju, iako dostupna svedočanstva imaju izvesnih nepodudarnosti, može se izvući nedvosmisleni zaključak da je kineski faktor odigrao istaknutu ulogu u sovjetskom procesu odlučivanja prema Poljskoj i Mađarskoj. Dok je Hruščov spremno prihvatio Maov i Liuov savet da pregovara sa Gomulkom, te da primeni silu i uguši očiglednu kontrarevoluciju u Mađarskoj, dotle je kineska strana spremno iskoristila ovu krizu da sprovede svoj sopstveni plan promovisanja ideološke politike koja se formalno razlikovala od sovjetske. Pozivanje na Pet principa miroljubive koegzistencije u odnosima među socijalističkim zemljama, iznetih u deklaraciji kineske vlade od 1. novembra, predstavljalo je jasnu manifestaciju ideološke samostalnosti Pekinga. Ipak, samo dva dana kasnije, KPK je otvoreno pozvala na najoštrije mere da se suzbije kontrarevolucionarna aktivnost u Mađarskoj. Jedinstvo komunističkog sveta moralo se očuvati po svaku cenu. Iako i sam spreman da primeni silu, za Hruščova je ovakav poziv bio dobrodošao da se pokaže jasan konsenzus unutar lagera. Moskva i Peking su delili opšte ciljeve, ali im se metodologija delovanja razlikovala. Ovo je bio izraz druge dimenzije u kineskim stavovima prema događajima u Istočnoj Evropi. Više o kineskoj ulozi u svemu ovom u: Wu Lengxi, *Shi nian lun zhan 1956–1966...*, str. 34–61; Shi Zhe, *Zhong Su guanxi jianzhenglu*, str. 219–235; Shi Zhe, „Bo Xiong shijian yu Liu Shaoqi fang Su“ [Incidenti u Poljskoj i Mađarskoj i Liu Šaoćijeva poseta SSSR-u], *Bai nian chao*, str. 51–56; *Liu Shaoqi nianpu II*, str. 378; Shen Zhihua, Li Danhui, *Zhanhou Zhong Su guanxi ruogan wenti yanjiu...*, str. 254–297; Shen Zhihua, *Zhong Su guanxi shigang 1917–1991*, str. 169–172; Yang Kuisong, *Mao Zedong yu Mosike de enen yuanyuan*, str. 386–392; Peter Vamos, „Evolution and Revolution: Sino-Hungarian Relations and the 1956 Revolution“, *CWIHP Working Paper* No. 54 (November, 2006), str. 12–19; Chen Jian, *n. d.*, str. 145–162; Janos Radvanyi, „The Hungarian Revolution and the Hundred Flowers Campaign“, *The China Quarterly*, No. 43 (1970), str. 121–129; Feng Xianzhi, Jin Chongji, *Mao Zedong zhuan 1949–1976*, I, str. 601–605.

Događaji u Mađarskoj ostavili su snažan utisak na Mao Cedunga, pre svega time što su ukazali na sve moguće posledice koje se mogu pojaviti i u kineskom društvu ako se vodi „meka“ politika prema reacionarima. Zbog toga se odmah pristupilo pripremi novog članka koji bi otvoreno izneo stavove KPK povodom previranja u Istočnoj Evropi, ali i jasno i nedvosmisleno ukazao na glavne krivce koji su doprineli da takva „nesreća“ zadesi celokupan lager. Opasnosti mađarskog scenarija postale su fokus svih aktivnosti kineskog predsednika. U decembru 1956, obraćajući se delegaciji kineskih privrednika, Mao se osvrnuo i na mađarske događaje. On je naglasio da se uzrok izbijanja pobune može tražiti u neadekvatnoj primeni sovjetskih metoda na konkretnu situaciju u Mađarskoj. „Stoga“, naglasio je kineski lider, „moramo izvući pouku, moramo na osnovu jednostavne istine marksizma-lenjinizma, kombinovanjem konkretne situacije u našoj zemlji, urediti stvari. Mi smo isticali parolu da učimo iz naprednog iskustva Sovjetskog Saveza, ali nikada nismo isticali parolu da ćemo učiti iz njihovog nazadnog iskustva. Uopšteno govoreći, politika u Kini je u redu, socijalistički lager je, isto tako, u redu, incident u Mađarskoj je, u osnovi, rešen. Svakako, na svetu može biti još haosa, i u Kini može biti haosa... Staljin je pravio greške, ali to ne sme biti dozvoljeno, ne sme se spavati.“⁴²

Neuspeh mađarske revolucije omogućio je Mao da otvoreno uperi prstom na sve greške u rukovođenju kontroverznim pitanjima svetskog komunističkog pokreta, ali mu je istovremeno pružio mogućnost da preusmeri debatu unutar KPK i kineskog društva sa ocene sopstvene uloge u skorašnjim procesima na probleme koji su nastali padom budnosti sovjetskog rukovodstva. U predstojećim mesecima povećana je aktivnost Mao Cedunga i drugih rukovodilaca na svim poljima radi ponovnog uspostavljanja autoriteta KPK unutar i van zemlje.

Svakako da je glavni problem bilo pitanje destaljinizacije. Već 23. oktobra Mao se susreo sa sovjetskim ambasadorom Judinom i kritički se osvrnuo na greške u pravilnom tumačenju Staljinove uloge. Tokom ovog razgovora Mao je simbolično uporedio pokojnog sovjetskog vođu sa mačem: „On (mač) se može upotrebiti protiv imperijalista i drugih neprijatelja... Ali, ako se mač ostavi sa strane, ako se ošteti ili baci, neprijatelj će uzeti taj mač i pokušaće da nas ubije.“⁴³ Krajem novembra 1956, KPK je sprovedla ponovnu ocenu svih rezultata XX kongresa KPSS-a. Tokom jedne sednice Politbiroa Mao je ponovo ukazao na ključne greške destaljinizacije: „Mi, komunisti, imamo samo dva mača da se borimo sa neprijateljima – jedan je Lenjin, a drugi je Staljin. Sada su Rusi odbacili Staljinov mač. Gomulka, Mađari uzeli su taj mač da ubiju Sovjetski Savez i staljinizam... I imperijalizam je uzeo taj mač... Hruščovljev izveštaj na XX kongresu tvrdi da je moguće da se preuzme vlast u zemlji parlamentarnim sredstvima. Onda više nije potrebno da sve zemlje uče od Oktobarske revolucije.

⁴² *Mao Zedong wenji VII*, str. 178.

⁴³ Chen Jian, *n. d.*, str. 149–150.

Kada otvorite ovakva vrata, lenjinizam je, u najvećoj meri, odbačen. Koliko kapitala mi imamo? Samo Lenjina i Staljina. Staljin je već odbačen, a skoro i Lenjin... To je vrlo opasno.⁴⁴ Lomovi u Evropi jasno su nagoveštavali da su svetskom radničkom pokretu bile potrebne nove ideje i ljudi koji bi pomogli njegovom pravilnom funkcionisanju. Mao Cedung je bio spreman da očita lekciju Sovjetima, ali i Jugoslovenima. Ovo je bio glavni motiv u pozadini planova da se objavi novi članak, a da se Džou Enlaj pošalje u istorijsku misiju posredovanja među „bratskim“ partijama u Evropi.⁴⁵

Članak „Ponovo o istorijskom poreklu diktature proletarijata“ (Zai lun guanyu wuchan jieji zhuanzheng de lishi jingyan) objavljen je 29. decembra 1956. godine. Mao je smatrao da članak ne treba da ima previše detalja o događajima u Mađarskoj, te da je trebalo, uglavnom, da brani pozitivne rezultate XX kongresa i pruži podršku KPSS-u, ali i da, kada je to potrebno, kritikuje odluke Moskve, naročito ističući da je kritika Staljina bila previše negativna. Tokom napornog procesa pisanja i priređivanja ovog članka, Mao Cedung je, po prvi put, otvoreno napao Hruščovljev pristup destaljinizaciji, tvrdeći da je bilo „pogrešno podeliti komunističke partije na staljinističke i nestaljinističke elemente“, pošto je staljinizam bio samo „marksizam sa nedostacima“. Na kraju je izneo smeo zaključak da je „tzv. destaljinizacija, u stvari, bila demarksifikacija iliti revizionizam“.⁴⁶ Dok se aprilski članak koncentrisao na borbu sa dogmatizmom i subjektivizmom, ovaj se usmerio na revizionizam, kao na najopasnijeg neprijatelja komunističke ideologije. Ukazujući na opasnosti revizionizma, KPK je ponovo istakao princip suprotnosti unutar socijalističkog društva, koje nemaju ničeg zajedničkog sa klasnom borbom, ali predstavljaju izraz svih razlika u mišljenju koje mogu postojati među članovima socijalističke zajednice (dve socijalističke

⁴⁴ Yang Kuisong, *Mao Zedong yu Mosike de enen yuanyuan*, str. 393; Feng Xianzhi, Jin Chongji, *Mao Zedong zhuan 1949–1976*, I, str. 606. Mao se naročito koncentrisao na kritiku Hruščovljeve koncepcije mirne tranzicije u socijalizam unutar nesocijalističkih društava, a sve putem parlamentarnih metoda. Po njemu, ovo je bilo isto što i revizionizam, pošto je slobodno prihvatana buržoaska demokratija, koja je suštinski bila suprotna konceptu diktature proletarijata.

⁴⁵ Josip Broz Tito je 11. novembra u Puli održao čuveni govor u kome je, u načelu, odobrio sovjetsku intervenciju kao manje zlo, ali je žestoko kritikovao raniju sovjetsku politiku koja je dovela do izbijanja kontrarevolucije u Mađarskoj. On je naglasio da u sovjetskom rukovodstvu još uvek postoje ljudi koji su „prilično stajali, a i sada još uvijek stoje, na staljinskim pozicijama“. *Borba*, 16. novembar 1956. Hruščov je bio ogorčen nastupom jugoslovenskog predsednika, što je konačno dovelo do novog zahlađenja u međusobnim odnosima. ASCG, CK SKJ, IX/119, II/15, Tajna prepiska Tito–Hruščov, novembar 1956. godine; Veljko Mićunović, *Moskovske godine 1956–1958*, Zagreb, SN Liber, 1977, str. 183–199. Ni Kinezi nisu bili zadovoljni Titovim govorom, ali glavni razlog nije bila njegova kritika sovjetskog „velikodržavnog šovinizma“, već način na koji je celokupan problem bio prezentovan svetskom javnom mnjenju. Po njima, govorom se pokazivala slabost u jedinstvu socijalsitičkih zemalja. DASMIP, PA, 1956, f-48, 419960, Telegram ambasade u Pekingu, 22. novembar 1956. Vu Lengsi je u svojim memoarima naveo da je glavni cilj objavljivanja novog članka bio da se „postigne cilj jedinstva, putem kritike Tita i Sovjetskog Saveza.“ Wu Lengxi, *Shi nian lun zhan 1956–1966...*, str. 64–65.

⁴⁶ Wu Lengxi, *Shi nian lun zhan 1956–1966...*, str. 68.

države, dve partije, dva člana partije itd.).⁴⁷ Koncept suprotnosti unutar socijalističkog društva postao je jedna od ključnih metoda koje je Mao iskoristio da stabilizuje sopstveni položaj unutar zemlje, ali je tu novu ideju ponudio „bratskim“ partijama kao svoj originalni doprinos kojim su se mogli pravilno tumačiti nemiri u Istočnoj Evropi.⁴⁸

Inostrani koreni domaćih previranja

Iako se Mao Cedung preliminarno koncentrisao na spoljnopolitička pitanja, ono što ga je najviše brinulo bila su unutrašnjopolitička dešavanja koja su sve više eskalirala. Mađarski scenario predstavljao je najozbiljniji izazov i zloslutan primer za KPK. Kraj 1956. i početak 1957. godine pokazao je da ni Kina nije bila imuna na unutrašnje nemire. Kao što sada znamo iz nekih kineskih i stranih izveštaja, desetine štrajkova i nemira je protutnjalo čitavom zemljom. Desetine hiljada kineskih građana učestvovalo je u najrazličitijim demonstracijama, dok je reč „Mađarska“ bila često isticana kao glavni slogan. Članovi zemljoradničkih kooperativa, srednjoškolci i studenti izašli su na ulice zahtevajući veće državne

⁴⁷ Više o procesu sastavljanja ovog članka u: Wu Lengxi, *Shi nian lun zhan 1956–1966...*, str. 62–91; Feng Xianzhi, Jin Chongji, *Mao Zedong zhuan 1949–1976*, I, str. 607–611; *Jianguo yilai Mao Zedong wengao VI*, str. 283–285. O jugoslovenskim reakcijama na ovaj članak u strogo poverljivom izveštaju Ambasade u Peking-u – DASMIP, PA, 1956, f-48, 422554, 28. decembar 1956. Jugoslovenska ambasada je bila unapred obavještena o sadržaju članka, naročito o delovima koji su se ticali Jugoslavije i predsednika Tita. Deng Sjaoping je, obraćajući se studentima Univerziteta Činghua, izjavio da KPK razume jugoslovenski stav, ali samo ako on ne bi bio upotrebljavan u napadima na druge socijalističke zemlje. Roderick MacFarquhar, *n. d.*, str. 172–175; Donald S. Zagoria, *The Sino-Soviet Conflict 1956–1961*, Princeton University Press, Princeton, 1962, str. 58–61.

⁴⁸ Krajem 1956. i početkom 1957. godine, dve kineske delegacije posetile su u Istočnu Evropu. Prva, na čijem je čelu bio Peng Džen, posetila je SSSR, Albaniju, Čehoslovačku, Bugarsku, Rumuniju i Jugoslaviju, dok je druga, predvođena Džou Enlajem, bila u zvaničnoj poseti SSSR-u, Poljskoj i Mađarskoj. Cilj ovog puta bio je da se promoviše jedinstvo među socijalističkim zemljama, ali i da se demonstrira uloga KPK u stabilizovanju opštih prilika u ovom delu sveta. Međutim, ono što je bilo još značajnije jeste činjenica da je Džou Enlaj (a time i Peng Džen) imao instrukcije sa najvišeg mesta da uputi poziv svojim domaćinima da se pod hitno sazove jedna opšta konferencija svih vladajućih komunističkih i radničkih partija. Ovi događaji signalizirali su da se inicijativa u rešavanju najvažnijih pitanja socijalističkog bloka polako pomerala iz Moskve ka Peking-u. Prva zemlja koju su kineski izaslanici upoznali sa ovakvim predlogom bila je Jugoslavija. Što se tiče posete kineskog premijera SSSR-u, Džou je pokušao da u zajedničkom kominikeu naglasi princip suprotnosti unutar socijalističkog društva, Hruščov je to odlučno odbacio. Moskva je još uvek smatrala da je samo ona pozvana da arbitrira u najvažnijim ideološkim pitanjima. Više o ovim posetama u: Jin Chongji, *Zhou Enlai zhuan III*, str. 1274–1286; *Zhou Enlai nianpu 1949–1976*, II, str. 4–14; *Zhou Enlai waijiao wenxuan* [Izabrani diplomatski spisi Džou Enlaja] (Beijing: Zhongyang wenxian chubanshe, 1990), str. 187–198; Shen Zhihua, *Zhong Su guanxi shigang 1917–1991*, str. 209–210; Yang Kuisong, *Mao Zedong yu Mosike de enen yuanyuan*, str. 395; Roderick Mac Farquhar, *n. d.*, str. 175–6; Chen Jian, *n. d.*, str. 70; Veljko Mićunović, *op. cit.*, str. 229–233; Arhiv Josipa Broza Tita (AJBT), Kabinet Predsednika Republike (KPR), I-3-a, Kina, Beleška o poseti delegacije Svekineske narodne skupštine na čelu sa Peng Čenom našoj zemlji.

dotacije. Bilo je nemira i na Tibetu.⁴⁹ Kineska unutrašnjost je mesecima ključala, a mnogi demonstranti su gledali u Mađarsku kao inspiraciju, kao revolucionarni uzor. Mao je 1959. rekao gostujućoj mađarskoj delegaciji: „Mađarski događaji su se desili 1956. godine, a mi smo pratili vaš primer 1957. stvarajući širom zemlje više od 10.000 ‚malih‘ Mađarski. Naterali smo desničarske elemente da podivljaju.“⁵⁰ Ovo je bio jasan povod da Mao otvoreno pozove na partijsku mobilizaciju, neposredno pre nego što će otpočeti nemilosrdni obračun sa remetilačkim elementima u zemlji. Intelektualci su se našli između čekića i nakovnja.

Mao Cedung je 27. februara 1957. održao jedan od najznačajnijih govora u svojoj karijeri, pod nazivom „O problemu pravilnog rešavanja suprotnosti unutar naroda“ (Guanyu zhengque chuli renmin neibu maodun de wenti).⁵¹ Ovaj govor, često dosta kontroverzan zbog različitih verzija koje su cirkulisale unutar i van Kine, bio je vododelnica kako neposredno u Maovoj politici prema intelektualcima tako i u odnosu na međunarodne probleme koji su se direktno preslikavali na postojeće antagonizme u kineskom društvu.⁵² Uprkos činjenici da je ovaj događaj nagovestio dalju radikalizaciju kampanje „hiljadu cvetova“, u svoj svojoj suštini ovo je bio početak nove faze u socijalno-ekonomskom razvoju Kine. Da je Mađarska i dalje igrala istaknutu ulogu u Maovim planovima za partiju i intelektualce, on je jasno demonstrirao u govoru od 18. januara 1957. godine:

⁴⁹ Kineska vlada je prvo odbila poziv da Dalaj Lama i Pančen Lama posete Indiju, a onda je promejala stav, te su njih dvojica konačno tamo stigli novembra 1956. da bi prisustvovali ceremoniji obeležavanja 2500 godina od rođenja Bude. U decembru, tokom prve posete Džou Enlaja Indiji, pojavile su se izvesne indicije da dva duhovnika ne žele da se vrate u Kinu, tako da je on ponovo došao u januaru da bi razgovarao i sa Nehruom i sa Dalaj Lamom, pružajući potrebne garancije za njegov bezbedan povratak. Mao Cedung je, po povratku Dalaj Lame u zemlju, proklamovao da se neće sprovoditi demokratske reforme na Tibetu pod okriljem Drugog petogodišnjeg plana, a tokom Trećeg petogodišnjeg plana odluka će biti doneta na osnovu procene trenutne situacije. Neki su smatrali ovo korakom unazad za kinesku politiku na Tibetu. *Mao Zedong Xizang gongzuo wenxuan* [Izabrani spisi Mao Cedunga o pitanju Tibeta] (Beijing: Zhongyang wenxian chubanshe, Zhongguo zangxue chubanshe, 2001), str. 152–155; *Zhou Enlai nianpu I*, str. 650–651; DASMIP, PA, 1956, f-36, 43049, Šifrovano pismo ambasade u Delhiju u vezi sa posetom Dalaj Lame, 4. februar 1957.

⁵⁰ Peter Vamos, *n. d.*, str. 25–26. Detaljno o štrajkovima koji su pogodili Kinu tokom 1956. godine, a naročito u Šangaju u proleće 1957. u Elizabeth J. Perry, „Shanghai’s Strike Wave in 1957“, *The China Quarterly*, No. 137 (1994), str. 1–26.

⁵¹ *Mao Zedong wenji VII*, str. 204–243; *Jianguo yilai Mao Zedong wengao VI*, str. 316–358.

⁵² Iako je ovaj govor održan u feruaru, njegova redigovana verzija je objavljena tek u maju iste godine i označila je početak „Kampanje ispravljanja“ (zheng feng yundong) i „Kampanje protiv desničara“ (fanyou yongdong). U martu je Mao rekao svojoj publici: „Konačno, moj govor od pre nekoliko dana mora da bude prilagođen i redigovan na nekim mestima... Ne nameravam da ga javno objavim u celosti, pošto ima stvari koje sam rekao, na primer za štrajkove u fabrikama i školama, koje, ako javno objavimo, neka nam je svima Bog u pomoći. Cela zemlja će da ode u štrajk.“ Michael Schoenhals, „Original Contradictions – On the Unrevised Text of Mao Zedong’s ‚On the Correct Handling of Contradictions among the People‘“, *The Australian Journal of Chinese Affairs*, No. 16 (1986), str. 100; Feng Xianzhi, Jin Chongji, *Mao Zedong zhuan 1949–1976*, I, str. 620–628.

„Dobro je da su neki ljudi unutar i izvan partije držali havalospeve za događaje u Poljskoj i Mađarskoj. Oni nisu mogli da otvore usta a da ne spomenu Poznanj i Mađarsku. Tako radeći, oni su se razotkrili. Mravi su izašli iz svojih rupa, kao i kornjače, sav svetski šljam napustio je svoje jazbine... Jedina dobra stvar u vezi sa mađarskim incidentom jeste da su mravi u Kini izmamljeni iz svojih rupa... U Mađarskoj velika demokratija, kada je pokrenuta, srušila je partiju, vladu i vojsku. To se neće desiti u Kini. Ako šačica školaraca može da silom zbaci našu partiju, vladu i vojsku, onda smo svi budale.“⁵³

Elaborirajući naširoko pitanje suprotnosti unutar naroda, Mao Cedung je naglasio da je antagonizam između radničke klase i buržoazije još uvek postojao, ali da se on može preobraziti u odnos koji nije antagonistički, time implicirajući da je period klasne borbe, uglavnom, okončan: „Danas stvari stoje tako da se široka i žestoka klasna borba masa, karakteristična za revolucionarnu eru, u najvećoj meri okončala, ali klasna borba u celini nije, ni na koji način, potpuno završena.“ Pažljiviji posmatrači mogli su da osete nijanse u Maovom govoru kada je istakao da je klasna borba u osnovi, ali ne i suštinski, okončana. Bilo je još dosta mesta za novo bojno polje. Ovo je najavilo pripreme za neminovni kontraudar.⁵⁴

U delu posvećenom intelektualcima i „Kampanji stotinu cvetova“, Mao Cedung je naglasio da je jedna od najvećih suprotnosti ležala u odnosu između potreba društva i potreba samih intelektualaca. Iako je ukazao na političke različitosti među kineskim intelektualcima, istovremeno je istaknuto da je sve više njih preuzimalo socijalistički pogled na svet.⁵⁵ Kineski vođa je bio sasvim svestan da su mu intelektualci, kao i ranije, bili potrebni u daljim planovima socijalno-ekonomske transformacije zemlje, ali oni su morali odgovoriti na poziv Partije, a ne samoinicijativno nastupati u najrazličitijim društvenim sferama, često pružajući primer suprotan od onog koji je prethodno bio zamišljen u državnom i partijskom vrhu. Ipak, u početnoj fazi Mao su bili potrebni ljudi koji bi javno i otvoreno ukazivali na nedostatke u partiji, jer su time slabile pozicije njegovih takmaca. Ali, stvari su se morale držati pod strogom kontrolom.

⁵³ *Selected Works of Mao Zedong*, Vol. 5 (Beijing: Foreign Languages Press, 1977), str. 354–355, 358. Na početku svog govora o suprotnostima, Mao je ponovo naglasio vezu između događaja u Mađarskoj i situacije u samoj Kini: „Posle izbijanja mađarskog incidenta, neki u našoj zemlji bili su srećni. Oni su se nadali da će i u Kini izbiti takav incident, da će hiljade izaći na ulice da sruše Narodnu vladu... Oni su mislili da u našem sistemu narodne demokratije nema dovoljno slobode ili, barem, ne toliko koliko je ima u zapadnom sistemu parlamentarnih demokratija. Ali, ovaj dvopartijski sistem je jedan od načina da se sačuva buržoaska diktatura...“ *Mao Zedong wenji VII*, str. 208; *Jianguo yilai Mao Zedong wengao VI*, str. 320.

⁵⁴ *Jianguo yilai Mao Zedong wengao VI*, str. 321; *Mao Zedong wenji VII*, str. 209. U svom govoru od 30. aprila Mao je izjavio da se klasna borba završila, ali da je otpočela nova borba: „Ono što smo vodili u prošlosti bila je klasna borba... Sada smo ušli u drugačiju vrstu bitke. Objavili smo rat prirodi... Kada se završi klasna borba, objavićemo rat prirodi.“ Michael Schoenhals, *n. d.*, str. 101.

⁵⁵ *Jianguo yilai Mao Zedong wengao VI*, str. 338–340; *Mao Zedong wenji VII*, str. 224–226.

Tako je u aprilu, tokom susreta sa odgovornim urednicima *Ženmin žibaoa*, Mao Cedung jasno predstavio ulogu koju moraju imati intelektualci u kineskom društvu, ali i kako se KPK mora odnositi prema njima i pridobiti ih za sebe: „Na kraju krajeva, kakva je danas politika prema intelektualcima? Iako je stotine škola, postoje samo dve: jedna je buržoazija, druga je proletarijat. 70, 80, 100% intelektualaca zauzima središnju poziciju. Nadmetanje se vodi između ove dve škole, koja će pridobiti intelektualce iz sredine. Intelektualci ne mogu sami da kontrolišu sopstvenu sudbinu... Današnjim intelektualcima je glava ovde, ali je srce na drugoj strani. Njihov duh je, kao i pre, na strani buržoazije... Intelektualci žele da reše ovaj problem (glava na jednoj, a srce na drugoj strani – J. Č.), žele da se dobro oslikaju na stranicama proletarijata, da postanu proleterski intelektualci. Na koji način možemo pridobiti intelektualce? Jedan način je pritisak, ali to ne može da natera ljude da budu iskreno ubeđeni. Možda na rečima, ali ne iskreno... Danas su odnosi između partije i intelektualaca prilično napeti, duh intelektualaca nije miran. I unutar partije je vrlo napeto. Da li želimo da nastavimo sa napetošću? Ja zagovaram popuštanje, na taj način ćemo ih privući na našu stranu, biće povoljno za reformu... Veliki broj intelektualaca su rodoljubi. Ima kontrarevolucionara, ali ne mnogo. Treba dozvoliti da slobodno iznesu mišljenje. Da li je naša politika ‚pustiti‘ ili ‚pritegnuti‘? Ne možemo da pritežemo. Mnogi drugovi ovo ne razumeju.“⁵⁶

Ipak, ovakva politika imala je i svoje drugo lice. U isto to vreme, na jednom drugom skupu, Mao je izneo mnogo oštriju ocenu položaja intelektualaca i njihovog odnosa prema celokupnim naporima državnog i partijskog aparata. Već tada su naglašene i suprotnosti koje su postojale između inteligencije i ostalih društvenih slojeva: „U periodu velikih društvenih promena, intelektualci su propatili, najviše u sferi društvenih nauka, a tu imamo problem ekonomske osnove. Ekonomska osnova od koje je u prošlosti zavisilo pet miliona intelektualaca, danas se raspala. Ima onih koji kažu, privatne svojine više nema, pa šta ima drugo? Ovo nije tačno. Sada pet miliona intelektualaca jede hranu radnika i seljaka, jedu hranu koja je proizvedena državnim i kolektivnim sredstvima. Danas još ima intelektualaca koji nisu toga svesni, njihov prestiž (ekonomska osnova) je ranije potkopan, stare ekonomske osnove više nema, ali se njihov mozak nije promenio. Pero se već spustilo na nove korice, ali u mislima se još uvek smatra da marksizam-lenjinizam nije dobar. Marksističko-lenjinistički pogled na svet ne treba da tera ljude da veruju, oni treba da veruju, ali za to treba vreme.“⁵⁷ Ovde je jasno naglašeno da intelektualci sada neposredno zavise od novih društveno-ekonomskih okolnosti. Oni nisu morali odmah da prihvate i poveruju u sve što je bilo deo novog kursa, ali su morali znati da povratka na staro više nije bilo i da su se od sada morali ponašati u skladu sa novim okolnostima.

⁵⁶ Feng Xianzhi, Jin Chongji, *Mao Zedong zhuan 1949–1976*, I, str. 665–666.

⁵⁷ Feng Xianzhi, Jin Chongji, *Mao Zedong zhuan 1949–1976*, I, str. 672.

Kad je u pitanju slogan „Stotine cvetova“, on je, po Mau, bio izraz same suštine svih postojećih suprotnosti unutar kineskog društva, naročito na polju nauke i umetnosti. Međutim, pojmovi kao što su dogmatizam ili revizionizam nisu bili sastavni deo ovakvih suprotnosti, već suštinska negacija same marksističke ideologije i, kao takvi, morali su biti odlučno suzbijeni.⁵⁸ U svom originalnom govoru, Mao je, čak, bio dosta tolerantan, pomirljivo izjavivši: „Šta znači par cvetova u našoj zemlji od devet miliona kvadratnih kilometara? Šta to ima tako uznemirujuće u vezi sa par cvetova? Neka cvetaju da ih ljudi vide i, možda, kritikuju. Neka kažu ‚ne volim to vaše cveće‘.“⁵⁹ Međutim, samu ideju intenziviranja čitave kampanje „stotinu cvetova“ neposredno je pratio još jedan princip koji je predstavljao centralni deo Maovog izlaganja, a to je „dugotrajna koegzistencija, uzajamni nadzor“ (changqi gongcun, huxiang jiandu): „Mi smo istakli da svaka demokratska partija i komunistička partija treba da zajedno dugotrajno koegzistiraju i da se uzajamno nadziru, samo da dopuštaju da se čine dobre, a ne loše stvari. Šta u tome ima loše? Bez obzira na to da li je u pitanju komunistička partija ili demokratska partija, njih će prevashodno nadzirati narod. Isto tako, članovi vladajuće partije nadziraće rukovodioce. Danas dodajemo još jednu tačku, da se sve vladajuće partije uzajamno nadziru, pa zar u tome nema još veće koristi? Metoda nadzora je, u stvari, jedinstvo – kritika – jedinstvo. Ovakav način je metoda ‚neka cveta stotinu cvetova, neka se nadmeću stotine škola‘, metoda ‚dugotrajne koegzistencije‘, metoda ‚uzajamnog nadzora‘, metoda kojom se rešavaju sve suprotnosti unutar naroda.“⁶⁰ Iz ovoga se jasno osećalo da je Mao tražio oslonac u silama van same partije da bi kontrolisao sopstvene kritičare, ali je, isto tako, jasno pokazano da će takav proces biti dopušten samo u precizno definisanim okvirima.

Posle svih ovih zapažanja i govora, kampanja „stotinu cvetova“ je intenzivirana do maksimuma, sve do juna 1957. a onda je otpočela kampanja „protiv desničara“, označivši kraj „medenog meseca“ između Partije i intelektualaca.⁶¹

⁵⁸ *Jianguo yilai Mao Zedong wengao VI*, str. 343–350; *Mao Zedong wenji VII*, str. 224–235.

⁵⁹ Michael Schoenhals, *n. d.*, p. 105.

⁶⁰ *Jianguo yilai Mao Zedong wengao VI*, str. 350; *Mao Zedong wenji VII*, str. 235.

⁶¹ Čak je i danas vrlo teško istoričarima da odrede zašto je Mao Cedung prvo lansirao kampanju „stotinu cvetova“, a potom je otpočeo suprotnu kampanju kojom je izbrisao sve tragove prethodne. Iako mnogi žele da predstave to kao neki Maov unapred osmišljen plan, u ovom slučaju to nikako nije bilo tačno. Lako možemo pronaći prave razloge u unutarpartijskoj borbi. Pošto je Mao Cedungov položaj bio oslabljen na VIII kongresu, iako je uspeo da donekle povрати svoje prerogative moći posle mađarskih događaja, on je nameravao da nastavi sa svim ranijim planovima, za šta su mu bili potrebni saveznici kako unutar partije tako i unutar društva. Pokazalo se da su široke narodne mase bile najbolji saveznik i to samo ako se pokrenu putem masovne kampanje van partijskih organa. Liu Šaoči je bio protiv bilo kakve kampanje koja bi bila van direktne kontrole CK KPK, ali se on nije mogao direktno suprotstaviti predsedniku. Na taj način, kampanja „protiv desničara“ postala je neka vrsta kompromisa između Maoa i partijskih birokrata koji su težili stabilizovanju situacije u zemlji, tako da su intelektualci žrtvovani u svrhu promena među lokalnim partijskim kadrovima, uoči „Velikog skoka napred“. Čak je i Džou

Osim toga, međunarodni faktor igrao je veliku ulogu u ovom iznenadnom i neočekivanom zaokretu.⁶² Koncept „Velikog skoka napred“, lansiran 1958. godine, trebao je samo neke intelektualce, ali ne sve. Ipak, to je jedna druga priča.

Zaključak

Kao što smo mogli videti iz ovog rada, sudbina kineskih intelektualaca direktno je zavisila od faktora koji su bili daleko van domašaja običnih Kineza. Iako su unutrašnja kretanja u NR Kini bila, uglavnom, podsticana potrebom za ubrzanom industrijalizacijom i izgradnjom modernog socijalističkog društva, spoljni uticaji često su mnogo snažnije delovali na oblikovanje odluka donesenih u Džongnanhaju (Zhongnanhai – rezidencija kineskog predsednika) nego kineska unutrašnjost. Intelektualci su bili glavni dobitnici u ekonomskim reformama 1955. godine, kao i tokom procesa destaljinizacije, pre svega jer je kritika „kulta ličnosti“ postavila velika ograničenja delovanju Politbiroa KPK i Mao Cedunga lično.

Ipak, nemiri u Istočnoj Evropi naširoko su uticali na kinesku unutrašnju i spoljnu politiku, dajući zamajac Maovoj politici i pružajući mu preko potrebnu šansu da, posle svih ustupaka na VIII kongresu, ponovo istupi kao neprikosnoveni vođa. Borba da se redefiniše raspored uloga unutar socijalističkog bloka i izuzetno ambiciozni domaći planovi, predstavljali su suštinu Maove politike krajem 1956. i početkom 1957. godine. Kratkotrajne slobode koje su dobili intelektualci na vrhuncu kampanje „stotinu cvetova“ skupo su plaćene tokom kampanje „protiv desničara“. Možemo se samo hipotetički pitati šta bi bilo sa kineskim društvom, pa i intelektualcima u njemu, da nije bilo problema destaljinizacije i Mađarske.

Enlaj bio u opasnosti zbog svog otvorenog protivljenja Maovom programu ubrzanе industrijalizacije. Roderick MacFarquhar, *n. d.*, str. 200–249, 261–310; Maurice Meisner, *n. d.*, str. 171–188; *Jianqiao Zhonghua renmin gongheguo shi...*, str. 229–236. Jugoslovenska ambasada u Peking u pažljivo je pratila gorenavedene događaje i napravila obiman izveštaj o njihovom uticaju na sve sfere društvenog života. AJBT, KPR, I-5-b, Kina, Kina na putu demokratskog socijalističkog razvitka, 22. jun 1957. Početkom „kampanje protiv desničara“ i odnosi sa Jugoslavijom su zahladneli.

⁶² Tokom razgovora sa mađarskom delegacijom u maju 1959. godine, Mao je, na osnovu sveđočanstva jednog mađarskog učesnika, rekao da je kampanja „stotinu cvetova“ bila smišljena da odvadi višak napetosti u kineskom društvu posle Staljinove smrti i da je dala dobre rezultate. Međutim, desničarski elementi su se krili u masi i jedini način da se oni isteraju na površinu bilo je da se kampanja intenzivira do kraja. Mao je rekao da je želeo da vidi ko će isplivati, pa da onda udari. Janos Radvanyi, *n. d.*, str. 127–128. S druge strane, danas imamo dokumenta iz kineskog arhiva koji opisuju ovaj razgovor. Iako ima izvesnih razlika, potvrđena je suština Maove izjave. Peter Vamos, *n. d.*, str. 30–31.

Bilo kako bilo, kao što se može videti tokom čitavog hladnog rata, naročito unutar Istočnog bloka, unutrašnja politika se često nalazila u senci međunarodnih problema, što je značilo da su događaji u Kini imali svoje domaće korene, ali su posledice bile usko vezane za međunarodna zbivanja. Ovakav prisutap nam je jasno demonstrirao da bez pažljivog razmatranja uticaja spoljašnjih faktora nikako ne možemo razumeti pomeranja koja su se odvijala unutar različitih društava. Tokom čitave 1956. Maova politika je imala svoju domaću pozadinu, ali je sve vreme bila oblikovana pogoršanom situacijom unutar sovjetskog bloka.

Bez razumevanja međunarodne situacije teško možemo shvatiti atmosferu u kojoj je sazrelo pitanje statusa intelektualaca u kineskom društvu. To je važilo tokom celog veka i naročito u zemljama kao što su Kina, SSSR, pa i Jugoslavija.

Summary

Mao Zedong, Intellectuals and the Turmoil inside the Communist World 1956–1957

Key words: *Mao Zedong, Intellectuals, PR China, destalinization, Eastern Europe, SSSR*

The main goal of this article is to present the correlation between the external and internal policies of China, especially demonstrated on the concrete case of the status of intellectuals inside the party politics. Even though during 1955 and 1956 Mao Zedong and the CCP leadership had different plans for China and its intellectuals, mostly based on economic necessities of the Chinese society, political turmoil inside the Soviet bloc largely shaped everything that was going on inside the PRC, shifting priorities from internal to external policy issues. Two major factors that had overwhelming impact on the CCP and Mao Zedong himself were the initiation of the process of destalinization in the USSR after CPSU XX Congress, and the turmoil in Poland and especially Hungary that broke out in the aftermath of these seminal events in Moscow. Launching as a response two major campaigns, first the „Hundred Flowers Campaign“ and then the „Anti-rightist Campaign“, Mao Zedong sought to regain shaken positions inside the party and state leadership, while fighting all real and potential adversaries. Chinese intellectuals were caught between the hammer and the anvil of internal party strife and global turmoil inside the socialist bloc that fundamentally affected Chinese domestic policies.